

บทที่ 2

แนวความคิดในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ในคดีอาญาของพนักงานอัยการ

ตามปกติการกระทำความผิดทางอาญามักจะทำให้เกิดมีความผิดทางแพ่งด้วย เช่น การลักทรัพย์ การทำร้ายร่างกายและอื่นๆ ซึ่งทำให้มีความเสียหายแก่เอกชนเหล่านี้ ย่อมทำให้ผู้กระทำมีความรับผิดชอบทางแพ่งด้วย ซึ่งสิทธิในการเรียกค่าเสียหายทางแพ่งนั้นเป็นสิทธิดั้งเดิมของผู้เสียหายที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ กล่าวคือ ในสมัยดั้งเดิมเมื่อมีการรุกรานหรือมีการทำร้าย ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำอันมิชอบของผู้อื่น มีอำนาจที่จะทำการแก้แค้นโดยกระทำให้บุคคลผู้เป็นตัวก่อการอันมิชอบนั้น ต้องได้รับความเสียหายทำนองเดียวเท่าเทียมกันกับที่ตนได้รับมาแล้วเป็นการตอบแทน ในลักษณะ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน”¹

ในเวลาต่อมาเมื่อสังคมมีความเจริญขึ้น รัฐมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น สิทธิในการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดได้กลายมาเป็นของรัฐ เพราะการแก้แค้นกันเองระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือระหว่างครอบครัวต่อครอบครัวนั้นก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายในสังคม ซึ่งมีได้ทำความเสียหายให้เฉพาะผู้ถูกละเมิดโดยตรงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการทำ ความเสียหายแก่ชุมชน อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน รัฐจึงต้องใช้อำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงในกิจการของเอกชน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยรัฐถือว่าเมื่อผู้กระทำผิดได้มีการทดแทนให้แก่ผู้เสียหายสำหรับการกระทำของตนแล้ว แต่ก็มีใช่เป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชุมชน ดังนั้น ในเมื่อเอกชนผู้ถูกละเมิดเสียหายมีสิทธิจะเรียกให้ผู้ทำละเมิดทดแทนความเสียหายได้ รัฐก็ย่อมมีสิทธิลงโทษผู้ทำละเมิดได้บ้าง เพื่อป้องกันความสงบเรียบร้อยแห่งชุมชน จึงได้มีการวางบทบัญญัติการลงโทษสำหรับผู้กระทำผิด อันเป็นการลงโทษที่เพิ่มเติมจากการบังคับให้ชำระค่าทดแทนแก่ผู้เสียหาย โดยเป็นการลงโทษที่มาจากเจตนาทุจริตของผู้กระทำผิด และความหนักเบาของความผิด ในทางที่ผู้กระทำได้กระทำการอันมิชอบก่อให้เกิดความเสียหาย อันกระทบกระเทือนแก่ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และไม่ใช่ว่าเป็นโทษที่มีส่วนสัมพันธ์กับความเสียหายที่เกิดแก่บุคคลผู้ถูกละเมิดโดยตรง ดังนั้น จึงเป็นการนำมาสู่แนวคิดที่ว่า สิทธิที่จะลง

¹ร. แลงการ์ด, คำสอนชั้นปริญญาโท ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3

(พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2478) น.72.

อาญาแก่ผู้กระทำผิดนั้นเป็นสิทธิของรัฐแต่ผู้เดียว และส่วนตัวผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดนั้น คงมีแต่เพียงสิทธิที่จะเรียกร้องให้ทดแทนความเสียหายเท่านั้น

อย่างไรก็ดี หากมองว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไม่ใช่เรื่องของมนุษยธรรม แต่เป็นเรื่องของสิทธิอัปชอบธรรมของมนุษย์ ผู้เสียหายจากอาชญากรรมโดยทั่วไปถือเป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามปกติธรรมดา แต่ถูกผู้อื่นซึ่งล่วงละเมิดต่อกฎหมายอาญามาก่อความเสียหายให้ ดังนั้น ผู้กระทำผิดทางอาญานอกจากพึงได้รับการลงโทษอันเป็นมาตรการตอบโต้ของสังคมมนุษย์ที่มีต่อผู้ฝ่าฝืนกติกาของสังคมแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งแก่ผู้เสียหายด้วย อย่างไรก็ดี การที่ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนนั้น ในทางปฏิบัติอาจไม่ใช่เรื่องง่าย จึงจำเป็นต้องมีมาตรการเสริมโดยรัฐให้ผู้เสียหายได้รับการบรรเทาความเสียหายนั้น นอกเหนือจากที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมควรจะได้รับค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดโดยไม่ควรต้องแบกรับภาระฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งต่างหากแล้ว รัฐเองก็ควรมีบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเสียหายของผู้เสียหายดังกล่าวด้วย²

อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของรัฐนั้น มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย หลักการดำเนินคดีและวิวัฒนาการทางกฎหมายของแต่ละประเทศ ฉะนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงแนวคิดของการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญาของรัฐ จึงได้ทำการศึกษาถึงความเป็นมาของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทย และระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของระบบกฎหมายอังกฤษและฝรั่งเศส

2.1 ความเป็นมาของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

ในคดีอาญาตามกฎหมายไทย

บทบัญญัติที่คุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดอาญาของประเทศไทยนั้น มีการรับรองในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีการใช้มานานนับตั้งแต่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธี

² อุดม รัฐอมฤต, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: 2550), น.57-58.

พิจารณาความอาญา พ.ศ.2478 เป็นต้นมา ในส่วนการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 อนุญาตให้พนักงานอัยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแทนผู้เสียหาย แต่มีข้อจำกัดคือ พนักงานอัยการมีสิทธิเฉพาะการเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดขึ้น เฉพาะคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภท จะเรียกร้องสิทธิอื่น ๆ ไม่ได้ เช่น การเรียกร้องค่าเสียหาย ฉะนั้น ในส่วนค่าสินไหมทดแทนอื่นที่นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการมีสิทธิเรียกร้องนั้น ผู้เสียหายต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งด้วยตนเอง ซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมและตกเป็นภาระแก่ผู้เสียหายในการดำเนินการเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อให้มีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา

ต่อมาด้วยแนวคิดของรัฐสวัสดิการที่เห็นว่า รัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพในชีวิตและร่างกายให้กับประชาชนในรัฐ ดังนั้น เมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้นทำให้ประชาชนในรัฐต้องได้รับความเสียหาย ถือว่ารัฐประสบความล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม รัฐจึงมีข้อผูกมัดที่จะช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายในเบื้องต้นแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ตามมาตรา 245 จึงเป็นที่มาในการประกาศใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นการเยียวยาความเสียหายในเบื้องต้น รัฐไม่ได้เข้าไปเยียวยาแก่ผู้เสียหายอย่างเต็มความรับผิดชอบเหมือนเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่แต่เดิม แต่เป็นการเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์³

ฉะนั้น ด้วยข้อจำกัดของการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งจากการใช้สิทธิเรียกร้องจากผู้กระทำผิดและการได้รับค่าตอบแทนจากรัฐดังกล่าว จึงมีแนวคิดว่าสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาควรได้รับการคุ้มครองมากขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 245 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดให้รัฐต้องให้ความคุ้มครองบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 มีหลักการให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายทั้งปวงนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกได้ตามมาตรา 43 เข้ามาในคดีที่รัฐหรือ

³ เฟิงอ๋าง, น.11.

พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายทุกประเภท โดยสะดวกและรวดเร็วกว่าเดิม⁴ ซึ่งหลักการใหม่ตามมาตรา 44/1 นี้ นับได้ว่าสอดคล้องกับหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามปฏิญญาว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องขององค์การสหประชาชาติ ในส่วนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติที่เป็นธรรม ที่กำหนดว่ารัฐจะต้องจัดให้มีกระบวนการที่จำเป็นเพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายสามารถได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหาย โดยผ่านวิธีพิจารณาที่รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัด และเข้าถึงกระบวนการนั้นได้ง่าย ผู้เสียหายยังพึงได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิในการเรียกร้องการชดใช้เยียวยาจากรัฐด้วย

ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นมาและวิวัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงควรศึกษาถึงแนวคิดของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บัญญัติว่า “คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ทรัพย์ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ใจสลด กรรโชก ช้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดนั้น เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย” จากการศึกษาการร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศไทยพบว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการร่างกฎหมายต่างๆ ขึ้นมากมาย อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านความยุติธรรม เพื่อรวบรวมหลักกฎหมายของไทยทั้งหมดให้เป็นหมวดหมู่และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีความทันสมัยทัดเทียมกับนานาชาติ และยังเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต อันจะทำให้ประเทศไทยได้รับเอกราชทางศาลคืนมาอีกระยะหนึ่ง ในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณาร่างกฎหมายวิธีสบัญญัติขึ้นใช้บังคับไปพลาง

⁴ สวัสดิการศาลอาญา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2549) น.2.

ก่อนเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความที่สมบูรณ์ โดยหนึ่งในกฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับชั่วคราวได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ร่างโดยอาศัยหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษเป็นมูลฐาน แต่เนื่องจากยังมีข้อบกพร่องบางประการ จึงได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 120 และ ร.ศ. 126 กฎเกณฑ์วิธีพิจารณาฎีกา, อุทธรณ์ พ.ศ. 2457 และ พ.ศ. 2461 ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีสบัญญัติที่ตราขึ้นใช้บังคับใหม่ดังกล่าวนี้ ยังเป็นเพียงกฎหมายที่ใช้บังคับไปพลางก่อนเป็นการชั่วคราว จนกว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความฉบับสมบูรณ์จะประกาศใช้บังคับ⁵ และพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 นี้เองเป็นบทบัญญัติเริ่มต้นอันเป็นที่มาของการให้อำนาจแก่พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์หรือราคาแทนผู้เสียหาย

พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126⁶ มีบทบัญญัติให้อำนาจแก่พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์หรือราคาของทรัพย์คืนจากผู้ต้องหาได้ โดยมีเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 ดังนี้ ในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาอันเป็นเหตุให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์ต้องเสียทรัพย์ของตนไปจากการกระทำความผิดอาญานั้น เมื่อพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาล ศาลได้พิพากษาลงโทษผู้ร้ายแล้วยังเป็นการยากลำบากแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ในเรื่องที่จะเรียกทรัพย์คืนอยู่ จึงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องเรียกทรัพย์หรือราคาของทรัพย์ ซึ่งเป็นผู้เจ้าของได้เสียไปโดยการกระทำความผิดคืนจากผู้ต้องหาได้ เฉพาะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นกรณีที่รัฐได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายในการที่จะได้รับการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา โดยไม่จำเป็นต้องไปดำเนินการเรียกร้องขอให้คืนทรัพย์เป็นการยุ่งยาก อีกทั้ง ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดย่อมเป็นทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดไม่สมควรจะได้ไว้ในครอบครองอยู่แล้ว เพราะไม่ใช่ของตนหรือตนเองไม่มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นๆ ตามหลักในทางแพ่งที่เจ้าของ

⁵ ถานินทร์ ทรัพย์วิเชียร, การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยะมหาราช, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2511) น.20.

⁶ โปรดดูภาคผนวก ค. และเสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 21 กฎหมาย ร.ศ. 125-126, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดลิแมร์, 2477) น.337.

⁷ พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 มาตรา 1

ย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดถือเอาไว้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 จึงต้องคืนเจ้าของไป⁸ โดยพนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องเรียกทรัพย์คืนรวมกับคำฟ้องคดีอาญาหรือในระหว่างที่ศาลพิจารณาคดีนั้นอยู่ก็ได้ คำพิพากษาในเรื่องเรียกทรัพย์คืนให้ชี้ขาดลงไว้ในคำพิพากษาคดีอาญาส่วนหนึ่งด้วย⁹ การดำเนินคดีของพนักงานอัยการในการเรียกทรัพย์คืน มาตรา 6 บัญญัติว่า ห้ามไม่ให้ศาลเรียกค่าธรรมเนียม แต่ให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั่นเอง เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายต่างๆที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาภายหลังจากที่มีคำพิพากษาแล้ว

นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายให้เหตุผลในประเด็นนี้เพิ่มเติมว่า “ตามที่มาตรา 43 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานอัยการฟ้องเรียกหรือในส่วนแพ่งโดยการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์คืนแทนผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์นั้น จากคำประกาศพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญารัตนโกสินทร์ ศก 126 ประกอบกับมาตรา 1 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว กล่าวว่

อาจารย์กุศล บุญเย็น¹⁰ อธิบายว่า “การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในส่วนแพ่งถึงเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์คืน ก็รวมอยู่ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของคดีอาญาโดยตรง เพราะทรัพย์นั้นเป็นผลโดยตรงจากการทำละเมิดในมูลทางอาญา การพิสูจน์ถึงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์คืน จึงไม่มีความยุ่งยากจนเกินไปที่จะกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะเรียกทรัพย์หรือราคาทรัพย์คืนแทนผู้เสียหาย แม้เป็นเรื่องนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการก็ตาม”

และอาจารย์คณิง ภาไชย¹¹ ได้อธิบายในประเด็นนี้ว่า “การฟ้องเรียกหรือในส่วนแพ่งนั้น ในส่วนใหญ่มุ่งหมายที่จะกอบกู้สถานะเดิมของผู้เสียหาย ให้กลับคืนสู่สภาพที่เป็นอยู่หรือมีอยู่ก่อนเกิดการกระทำผิด แต่การฟ้องทางอาญาก็เพื่อขอให้ศาลลงโทษผู้กระทำผิด อันเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการโดยตรง การฟ้องทางแพ่งจึงเป็นเรื่องนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของ

⁸ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, “กฎหมายฟอกเงินกับโทษย้อนหลัง,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 3, ปีที่ 31, น.422 (กันยายน 2544)

⁹ พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 มาตรา 2

¹⁰ กุศล บุญเย็น, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2541) น.113.

¹¹ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543) น.158.

พนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้พนักงานอัยการ ฟ้องเรียกร้องในทางแพ่งแทนผู้ที่ได้รับความเสียหายได้ในบางกรณีและในคดีบางประเภท (ดูมาตรา 43) ทั้งนี้ โดยเหตุผลแห่งความสะดวก รวดเร็ว และเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศาล และคู่ความลงไปอีก”

นอกจากนั้น จากรายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 407-17/2515 ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันอังคารที่ 6 มิถุนายน 2515 ท่านเล็ก จุณณานนท์ ได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า

“ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีอาญา มีหลักที่ต้องพิจารณาอยู่ 4 ประการ คือ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิด เพื่อเป็นการปราบปรามการกระทำความผิด เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่น และประการสุดท้ายเพื่อชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย โดยหลักประการสุดท้ายนี้เองจึงได้เกิดบทบัญญัติมาตรา 43 ขึ้น”¹²

อย่างไรก็ตาม แม้มาตรา 43 นี้จะอนุญาตให้พนักงานอัยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคดีอาญาแทนผู้เสียหายก็ตาม แต่ก็มีข้อจำกัดในการใช้สิทธิ 2 ประการ¹³ คือ

1) ประเภทคดีที่อัยการจะใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งแทนผู้เสียหายในคดีอาญานั้น จำกัดประเภทความผิดไว้แต่เฉพาะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภทตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น โดยไม่รวมความผิดอื่นๆด้วย เช่น การทำร้ายร่างกาย การกระทำต่อเสรีภาพ ฯลฯ

2) สิทธิเรียกร้องที่พนักงานอัยการจะเรียกร้องแทนผู้เสียหายในคดีอาญานั้นก็จำกัดไว้แต่เฉพาะการเรียกทรัพย์คืน หรือเรียกให้ใช้ราคาทรัพย์ที่ผู้เสียหายสูญเสียเนื่องจากการกระทำความผิดเท่านั้น จะเรียกสิทธิอื่นไม่ได้ เช่น การเรียกร้องค่าเสียหาย ฯลฯ

โดยผลของมาตรา 43 นี้เอง หากผู้เสียหายในคดีอาญาประสงค์จะเรียกค่าเสียหายหรือเรียกร้องสิทธิประการอื่นที่มีได้เกิดจากความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามที่กำหนดไว้ ก็ตกเป็นภาระของ

¹² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 407-17/2515 วันที่ 6 มิถุนายน 2515. (อัดสำเนา)

¹³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง ตัวบท คำอธิบาย และเอกสารอ้างอิง เรียงมาตรา. พิมพ์ครั้งที่ 6 ปรับปรุงแก้ไขใหม่ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549) น.107-111.

ผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะต้องดำเนินการเอง ซึ่งมีค่าใช้จ่ายมาก เช่น ค่าจ้างทนาย ค่าธรรมเนียมศาล ฯลฯ

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะมีบทบัญญัติของกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่เป็นการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา และแม้ว่าผู้เสียหายจะมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งได้ก็ตาม ก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าอาชญากรหรือผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เหยื่อของตนได้หรือเป็นที่รู้กันว่าผู้เสียหายจะได้รับค่าเสียหายเป็นการชดใช้น้อยรายและยากยิ่ง

และจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า มีผู้กระทำความผิดจำนวนมากที่ถูกจับกุมและถูกลงโทษตามกฎหมาย และมีผู้กระทำความผิดน้อยรายที่มีความสามารถชดใช้ค่าเสียหายแก่เหยื่อของเขา ผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นคนยากจน ผู้กระทำความผิดแม้จะได้รับโทษก็ไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายได้ ผู้กระทำความผิดเมื่อได้รับการปล่อยตัวแล้วมีปัญหาในการหางานทำซึ่งยากที่จะชดใช้ค่าเสียหายได้ในภายหลัง และในความผิดบางประเภทผลร้ายจากอาชญากรรมยังยากที่จะประเมินค่าเป็นเงินได้อีกด้วยซึ่งการชดใช้กระทำได้อย่างจำกัดและไม่คุ้มกับความเสียหายที่แท้จริง

จากข้อจำกัดในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนและสภาพความเป็นจริงของผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญา จึงเกิดแนวความคิดที่ให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม

2.1.2 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นกับบุคคลใด ผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นย่อมสามารถทำการฟ้องร้องป้องกันสิทธิของตนเองโดยเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากการกระทำความผิดนั้นๆในฐานะที่เป็นผู้ถูกละเมิด วิธีการเรียกร้องทางแพ่งนี้ อาจทำให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร เนื่องจากการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีในศาลแพ่งใช้เวลาในการดำเนินคดีนานและยังมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี อีกทั้งการชดใช้ความเสียหายจะมีผลต่อเมื่อผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินพอที่จะจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้กระทำความผิดหรือจำเลยส่วนมากกลับเป็นคนยากจน หรือเป็นกรณีที่ไม่สามารถหาตัวผู้กระทำความผิดมารับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายได้ ด้วยเหตุผลอันเป็นข้อด้อยของระบบการ

เรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ ทำให้รัฐต้องเข้ามาให้ความดูแลช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานแนวความคิด 2 ประการ คือ

(1) รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐจึงควรจะได้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้

(2) เป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยความคิดที่ว่ารัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้¹⁴

ด้วยเหตุผลข้างต้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความพิทักษ์คุ้มครองพลเมืองของตนให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และสิทธิต่าง ๆ ของเขาตามกฎหมายอันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในฐานะได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครองและควรมีส่วนรับผิดชอบด้วยในกรณีที่ไม่สามารถให้ความคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของเขาได้ตามสมควร จากแนวคิดนี้จึงทำให้เห็นว่ารัฐควรจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมนั้นเสียเองในเมื่อผู้กระทำผิดไม่สามารถจะชดใช้ค่าเสียหายได้¹⁵

อย่างไรก็ตาม หลักของการช่วยเหลือผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาโดยรัฐนั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในความผิดนั้นๆอย่างเต็มความรับผิดชอบเหมือนเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่แต่เดิม แต่รัฐจะเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์ (Public Assistance Approach) โดยรัฐจะจ่ายในรูปของเงินสงเคราะห์ (Ex Gratia Payment) และอาจมีการกำหนดถึงความรับผิดชอบของรัฐในการจ่ายเงินช่วยเหลือเฉพาะในความผิดบางประเภท และรัฐอาจอ้างเหตุที่จะยกเว้นความรับผิดชอบในจำนวนเงินดังกล่าวได้ หากผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิด เช่นว่านั้นด้วย¹⁶

ในประเทศไทยได้มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

¹⁴ ประธาน วัฒนวงษ์, “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9, น. 72 (2520),

¹⁵ เพิ่งอ้าง, น.72.

¹⁶ อุดม รัฐอมฤต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น.11-12.

มาตรา 245 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

เพื่อให้สิทธิที่มีการรับรองแล้วมีผลใช้บังคับในทางปฏิบัติจึงมีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ในการที่รัฐจะเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญา

และแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่สิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญานั้นยังคงได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ในส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 (5) บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้ ... (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ดังนั้น บุคคลใดที่ได้รับความเสียหายอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญา จึงมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น ทั้งนี้ ผู้เสียหายต้องมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ความผิดที่ผู้เสียหายมีสิทธิขอรับค่าตอบแทน ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287 และลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายตามมาตรา 288 ถึง 308 (รวมความผิดที่กระทำโดยเจตนาและประมาท) เท่านั้น หากเป็นผู้เสียหายในความผิดอย่างอื่นจะไม่สามารถขอรับค่าตอบแทนได้ โดยผู้เสียหายต้องยื่นคำขอรับค่าทดแทนต่อคณะกรรมการภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด และการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้ตามกฎหมายอื่น

บทบัญญัติในกฎหมายฉบับนี้เป็นไปตามแนวความคิดเรื่องการทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ ที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการเยียวยาช่วยเหลือผู้เสียหายโดยตรง การที่ผู้เสียหายมีสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ จึงถือเป็นมาตรการเสริมอันหนึ่งที่รัฐจัดให้เพื่อ

คุ้มครองดูแลผู้เสียหายในคดีอาญา สำหรับการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของผู้เสียหายในการเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดแก่ชีวิตและร่างกาย นับว่าเป็นวิวัฒนาการของการเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยที่ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จะเป็นการที่รัฐเข้ามาช่วยเหลือผู้เสียหาย แต่การใช้สิทธิขอรับค่าตอบแทนนั้น ก็จำกัดประเภทของคดีและได้รับค่ารักษาพยาบาลหรือค่าตอบแทนได้เพียงบางส่วน ผู้เสียหายยังคงต้องมีภาระในการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดอยู่ตามเดิม ดังนั้น รัฐควรมีบทบาทในการช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายสามารถได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหาย โดยวิธีพิจารณาที่รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัด และเข้าถึงกระบวนการนั้นได้ง่าย ตามหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง

2.1.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 ขึ้น ได้บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของกรณีดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยมีสาระสำคัญ คือ บัญญัติเพิ่มเติมมาตรา 44/1 ที่เพิ่มหลักการใหม่โดยกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายทั้งปวงนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามมาตรา 43 เข้าไปในคดีที่รัฐหรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ เพื่อให้ศาลทำการพิจารณาตัดสินในประเด็นค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายได้ในคดีอาญาต่อเนื่องกันไป โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเหตุผลในการยกร่างพระราชบัญญัติฯ โดยสรุปได้ดังนี้

เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ การฟ้องเรียกร้องในทางแพ่งนั้น โดยหลักแล้วเป็นเรื่องนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการเว้นแต่ในคดีบางประเภทตามมาตรา 43 ที่กำหนดให้พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคืนได้ แต่หากผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายอย่างอื่น ประสงค์จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งด้วยตนเองและต้องเสียค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีส่วนแพ่งด้วย อันเป็นภาระยิ่งขึ้นแก่ผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหาย

เหล่านั้นได้รับความเดือดร้อนโดยไม่เป็นธรรม¹⁷ จึงมีแนวความคิด คือ ต้องการให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางอาญา ให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากการกระทำทางอาญาเพิ่มจากเดิมที่พนักงานอัยการไม่สามารถจะเรียกแทนผู้เสียหายได้ ภายใต้เงื่อนไขที่จะไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาเดิมที่ทำให้ต้องเกิดความล่าช้าหรือเกิดความเสียหาย จึงเป็นทางเลือกของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะยื่นเข้ามาในคดีอาญาหรือแยกดำเนินการต่างหาก แต่ประโยชน์ที่จะได้รับในการดำเนินคดีอาญา คือ ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายเร็วยิ่งขึ้น และได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม รวมถึงการใช้ดุลยพินิจของศาลในการลงโทษจำเลยและกระบวนการต่างๆ ในการฟื้นฟูแก้ไขจำเลย อันจะทำให้กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงได้เสนอกระบวนการในการชดเชยแก่ผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายยื่นขอค่าสินไหมทดแทนมาในคดีอาญาได้ด้วย แต่หากผู้เสียหายเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะกระทบสิทธิทางแพ่งก็สามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งได้¹⁸

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 มาตรา 44/1 จึงเป็นรูปแบบใหม่ของการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา ในการให้ความคุ้มครองดูแลสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และส่งผลให้คดีต่าง ๆ ที่เกิดจากมูลคดีเดียวกันได้รับการพิจารณาวินิจฉัยไปในคราวเดียวกัน โดยไม่ต้องนำคดีไปฟ้องเป็นคดีใหม่อีกต่างหาก อันเป็นการลดภาระของคู่ความและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานคดีของศาล รวมทั้งช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพให้แก่ระบบการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาให้ดียิ่งขึ้น และยังสอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องขององค์การสหประชาชาติ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ในส่วนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติที่เป็นธรรม ที่กำหนดว่ารัฐ

¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1294-1/2546 วันที่ 22 มกราคม 2546. (อัดสำเนา)

¹⁸ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1294-2/2546 วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2546. (อัดสำเนา)

จะต้องจัดให้มีกระบวนการที่จำเป็นเพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายสามารถได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหาย โดยผ่านวิธีพิจารณาที่รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัด และเข้าถึงกระบวนการนั้นได้ง่าย จึงนับว่ามาตรา 44/1 เป็นวิวัฒนาการของการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายของไทยที่ก้าวหน้ามากขึ้นในระดับมาตรฐานสากล

2.2 ระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา

เพื่อให้การศึกษาวิเคราะห์ถึงสิทธิการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปด้วยความครบถ้วน จึงควรศึกษาถึงระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส ดังนี้

2.2.1 การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น นอกจากจะสามารถดำเนินคดีแพ่งเพื่อใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาแล้ว ผู้เสียหายยังสามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ 2 วิธี คือ

1) การเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐผ่านทางโครงการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา (The Criminal Injuries Compensation Scheme: CICS) โดยผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้นจะต้องได้รับความเสียหายซึ่งเป็นผลมาจากความผิดอาญาร้ายแรง คำร้องขอต้องได้รับการไต่สวนจากเจ้าหน้าที่ และผู้เสียหายไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเป็นต้น¹⁹

2) การเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด ซึ่งมีในกระบวนการตัดสินคดีของศาล ได้แก่ Compensation Orders และ Restitution Orders

ก) Compensation Orders

เมื่อปี 1975 Scarman LJ ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่กฎหมายอังกฤษกำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย (compensation orders) ว่าเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา มักมีความรับผิดชอบร่วมอยู่ด้วย การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแพ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยุ่งยาก เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีความสะดวกและวิธีการที่

¹⁹ Martin Wasik, Emmins on Sentencing, 4th ed. (UK: Blackstone Press, 2001), p.244.

รวดเร็ว รวมทั้งลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่ง เมื่อมีวิธีการที่สามารถให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้ ในกรณีที่ผู้กระทำผิดถูกฟ้องดำเนินคดีและถูกพิพากษาลงโทษ คดีนั้นย่อมมีข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อศาลอาญาแล้ว จึงเหมือนกับไม่จำเป็นที่จะต้องให้ผู้เสียหายดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยอย่างน้อยสามารถทำได้ในคดีที่ข้อเท็จจริงมีความชัดเจนและไม่ยุ่งยากสำหรับศาลอาญาที่จะมีคำตัดสินเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในเวลาเดียวกันกับการกำหนดโทษผู้กระทำผิด เนื่องจาก compensation orders เป็นการกำหนดโทษลำดับรอง (ancillary to sentence) และไม่เป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษ²⁰

แม้ว่าแนวความคิดในการให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจะมีประวัติที่ยาวนาน แต่ในระยะเวลาเพียง 30 ปีก่อนนี้เองที่แนวความคิดดังกล่าวกลายมาเป็นสิ่งพื้นฐานที่สำคัญในการลงโทษของอังกฤษ โดย compensation orders นำมาใช้ครั้งแรกใน The Criminal Justice Act ปี 1972 ซึ่งกำหนดให้มี compensation orders ในกรณีที่ได้รับอันตรายแก่ร่างกายรวมถึงจิตใจ การสูญหายหรือความเสียหาย ต่อมาปี 1973 The Powers of Criminal Courts Act ได้กำหนดให้มีมาตรการเพื่อบังคับใช้คู่กัน ได้แก่ คำสั่งยึดทรัพย์สำหรับทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด (the confiscation order) และรวมถึงคำสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ผู้กระทำผิดได้ลักไป (the restitution order) The Criminal Justice Act ปี 1982 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เพิ่มการมีคำสั่ง compensation orders โดยศาลและมีหลักการให้ความสำคัญแก่การจ่ายค่าสินไหมทดแทนตาม compensation orders โดยให้ได้รับชำระก่อนการชำระค่าปรับ หากผู้กระทำผิดมีความสามารถจำกัดในการจ่ายเงิน ต่อมา The Criminal Justice Act ปี 1988 เพิ่มมาตรการในมาตรา 104 โดยกำหนดให้ศาลมีคำสั่ง compensation orders ในทุกคดีที่เกี่ยวกับความผิดต่อชีวิต การได้รับอันตรายแก่ร่างกายรวมถึงจิตใจ การสูญหายหรือความเสียหาย และกำหนดให้ศาลให้เหตุผลหากไม่มีคำสั่งดังกล่าว The Criminal Justice Act ปี 1991 กำหนดจำนวนสูงสุดของค่าสินไหมทดแทนที่ศาล Magistrates' court จะสั่งได้ไม่เกินจำนวน 5,000 ปอนด์ และในปัจจุบันบทบัญญัติทั้งหมดรวมถึงข้อกำหนดต่างๆได้รวบรวมอยู่ใน The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 130-134²¹

²⁰ *Ibid.* ,pp.244-245.

²¹ Andrew Ashworth, Sentencing and Criminal Justice, 4th ed. (Cambridge : University Press,2005), p.298.

อย่างไรก็ตาม แม้ในปี 2003 จะมีบทบัญญัติของ Criminal Justice Act 2003 ซึ่งได้ออกมายกเลิกกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษ (sentencing law) ในส่วนใหญ่อีกก็ตาม แต่บทบัญญัติในส่วนของการชดเชยค่าเสียหาย (compensation orders) นั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง²² โดยอำนาจของศาลในการมีคำสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายใหม่ทดแทน (Compensation order) นั้นยังคงเป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000²³ (PCCS Act 2000) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

มาตรา 130(1)(a) กำหนดให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าเสียหายใหม่ทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในความเสียหายใดๆ ที่เป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่ร่างกายรวมถึงจิตใจ (personal injury) ความสูญเสีย (loss) หรือความเสียหาย (damage) อันเป็นผลมาจากการกระทำผิด โดยความเสียหายที่กระทบต่อร่างกายนั้นไม่เพียงเฉพาะความเสียหายที่เกิดแก่เนื้อตัวร่างกายเท่านั้น แต่รวมถึงความทุกข์ทรมาน ความเศร้าโศกและความวิตกกังวล อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดด้วย ส่วนความสูญเสีย (loss) นั้น รวมถึงดอกเบี้ยซึ่งการคิดคำนวณจำนวนดอกเบี้ยที่ได้รับนั้นจะคำนวณเพียงในช่วงระยะเวลาหนึ่ง²⁴ ค่าเสียหายใหม่ทดแทนจากการพลัดพรากที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตอันเป็นผลมาจากการกระทำผิด อาจมีได้ในกรณีที่บุคคลนั้นมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการพลัดพรากตาม Fatal Accidents Act 1976 และจำนวนค่าเสียหายใหม่ทดแทนตาม compensation order ไม่ควรเกินจำนวนที่กำหนดใน Fatal Accidents Act²⁵ ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับงานศพ (funeral expenses) ผู้ใดที่ได้จ่ายค่าใช้จ่ายนั้นไปก็มีสิทธิเรียกร้องได้²⁶

กระบวนการที่ศาลจะมีคำสั่ง compensation order ไม่จำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องมาศาลและทำคำร้องด้วยตนเอง โดยทั่วไปผู้เสียหายจะทำคำร้อง (statement) ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจระบุถึงความเสียหายและจำนวนค่าเสียหายใหม่ทดแทนที่เขาต้องการ ส่วนสำนวนของ The Crown Prosecution Service (CPS) จะมีแบบฟอร์มที่มีจำนวนค่าเสียหายใหม่ทดแทน ชื่อและที่อยู่ของผู้เรียกร้อง โดยแบบฟอร์มนี้จะยื่นต่อศาล ซึ่งผู้ฟ้องคดีจะร้องขอให้ศาลมีคำสั่ง compensation order ในตอนท้ายของการสรุปข้อเท็จจริงของคดี (สันนิษฐานว่าจำเลยให้การรับสารภาพ) หากจำเลยไม่รับสารภาพหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการชดเชยค่าเสียหายใหม่ทดแทนจะไม่ปรากฏในระหว่างการ

²² *Ibid.* ,p.293.

²³ โปรดดูภาคผนวก ง.

²⁴ Martin Wasik ,*supra note* 19 ,pp.246 – 247.

²⁵ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 section 130(10).

²⁶ Martin Wasik ,*supra note* 19 ,pp.246 – 247.

พิจารณาคดี เนื่องจากคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะมีเพียงกรณีที่มีการยอมรับผิดหรือมีข้อมูลต่อศาลที่เป็นการชัดเจนอย่างมากที่จะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพส่วนมาก ผู้กระทำผิดมักจะยอมรับที่จะชดใช้ค่าเสียหาย และข้อโต้แย้งจะเป็นเรื่องความสามารถของผู้กระทำผิดในการจ่ายค่าสินไหมทดแทน²⁷

นอกจากนั้น ศาลจะถูกกำหนดโดย PCCS Act 2000 มาตรา 130 (3) ให้ศาลที่พิจารณาคดีมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายในทุกคดี และหากไม่มีคำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหาย ศาลต้องให้เหตุผลด้วย เช่น คำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายจะขัดต่อโทษที่จะกำหนดต่อผู้กระทำผิด หรือผู้กระทำผิดไม่มีทางที่จะจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ หรือเนื่องจากความยุ่งยากของคดี²⁸ ผู้ฟ้องคดีมีหน้าที่เสนอพยานหลักฐานให้แก่ศาลในการพิจารณาตัดสินประเด็นค่าสินไหมทดแทน หากไม่มีพยานหลักฐานที่เป็นปัจจุบันเพียงพอในการพิสูจน์ความเสียหาย ก็อาจทำให้ศาลคำนวณค่าสินไหมทดแทนผิดไปได้ กรณีที่ค่าสินไหมทดแทนนั้นขึ้นอยู่กับผลกระทบที่ได้รับในระยะยาว²⁹

ศาลมีดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามที่เห็นสมควร โดยพิจารณาจากหลักฐานและพยานที่ปรากฏจากจำเลยหรือผู้ฟ้องคดี³⁰ หรือโดยการพิสูจน์ความรับผิดเพื่อกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทน หากคู่กรณีไม่อาจตกลงกันได้³¹

การเชื่อมโยงระหว่างการกระทำผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายที่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนนั้น ในคดี R v Horsham Justice ex p Richards (1985)³² ผู้ฟ้องคดีจะต้องแสดงให้เห็นว่าความเสียหายที่เหยื่อได้รับเป็นผลมาจากการกระทำผิดของความผิดของจำเลย โดยการได้รับค่าสินไหมทดแทนจะต้องเชื่อมโยงกันได้ตามปกติระหว่างการกระทำผิดและความเสียหายที่เหยื่อได้รับ

หลักการที่สำคัญประการหนึ่งของ compensation order คือ จะมีได้ในกรณีที่ผู้กระทำผิดมีความสามารถที่จะจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ โดย PCCS Act 2000 มาตรา 130(11) กำหนด

²⁷ John Sprack, Emmins on Criminal Procedure, 9th edition (Worcester : Blackstone Press Ltd.,2002),p.413.

²⁸ *Ibid.* ,pp.247-248.

²⁹ Andrew Ashworth, *supra note* 21 ,p.300.

³⁰ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 section 130(4).

³¹ Peter Hungerford-Welch, Criminal Litigation and Sentencing, (London : Cavendish Pub. 2004),p.727.

³² *Ibid.*,p.726.

ว่าการมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ให้ศาลคำนึงถึงวิธีการของผู้กระทำผิด (the offender's means) โดยในคดี R v Ellis (1994) 158 JP 386, คำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนต้องยกเลิกเนื่องจากผู้พิพากษามีคำสั่งโดยไม่ได้พิจารณาพยานหลักฐานว่าผู้กระทำผิดนั้นไม่มีงานทำจึงไม่มีความสามารถที่จ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ แต่อย่างไรก็ตามคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ก็อาจมีได้แม้ผู้กระทำผิดไม่มีงานทำ หากมีพยานหลักฐานว่าเขาสามารถที่จะหางานทำได้ คดี R v Love and Tomkins (1999) 1 Cr App R(S) 484, ศาลอุทธรณ์ กล่าวว่า เป็นการไม่ถูกต้องที่จะมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในขณะที่ผู้กระทำผิดไม่มีทรัพย์สินหรือไม่มีวิธีการที่จะหารายได้หรือถูกลงโทษจำคุก ศาลต้องใช้ความระมัดระวังในการมีคำสั่ง โดยควรพิจารณาความสามารถของผู้กระทำผิดในการหาเงินได้หลังจากพ้นโทษจำคุก แต่อย่างไรก็ตาม การมีทั้งคำสั่งให้จ่ายค่าสินไหมทดแทนและคำสั่งให้ลงโทษจำคุกนั้น ไม่ใช่เรื่องผิดแต่อย่างใด³³

compensation order เหมาะสมในคดีซึ่งมีพยานหลักฐานบ่งชี้ว่าผู้กระทำผิดมีทรัพย์สินหรือสามารถที่จะหาเงินได้หลังจากพ้นโทษจำคุกแล้ว โดยในคดี R v Aitkens (2003) EWCA Crim 2587, ศาลอุทธรณ์ กล่าวว่า หากผู้กระทำผิดถูกลงโทษจำคุกทันที compensation order ยังไม่ควรจะมี เนื่องจากเมื่อผู้กระทำผิดพ้นโทษ การชดใช้ทางการเงินคงยังไม่ได้รับการตอบสนอง เพราะการลงโทษจำคุกนำไปสู่การที่ผู้กระทำผิดสูญเสียการจ้างงาน อาจจะทำให้ไม่ตรงตามหลักการของ compensation order ได้³⁴

ในคดี R v Harrison (1980) 2 Cr App R(S) 313, Compensation order ไม่ควรมีหากมีผลให้ผู้กระทำผิดต้องขายที่อยู่อาศัย แต่ในคดี R v McGuire (1992) 13 Cr App R(S) 454, เห็นว่า Compensation order ควรจะมีแม้ว่าจะมีผลบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องขายบ้านหรือที่อยู่อาศัย โดยอย่างน้อยหากปรากฏข้อเท็จจริงว่าเขาสามารถมีเงินเหลือไปซื้อบ้านที่ราคาถูกลงกว่าได้³⁵

การกำหนดให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในศาลอาญานั้นควรมีในคดีที่จำนวนค่าสินไหมทดแทนมีความชัดเจนและไม่ซับซ้อน ส่วนคดีที่มีความยุ่งยากเกี่ยวกับค่าเสียหายที่มีจำนวนมากนั้น ควรจะนำไปพิจารณาในศาลแพ่ง โดยความสำคัญของหลักการนี้ มีเหตุผลเนื่องจาก compensation order เกือบทั้งหมดผู้ออกคำสั่ง คือ Lay magistrates (ผู้พิพากษาที่มีได้เป็นนัก

³³ *Ibid.*, p.728.

³⁴ *Ibid.*, p.728.

³⁵ *Ibid.*, p.728.

กฎหมาย³⁶) ซึ่งอาจยังขาดความชำนาญในเรื่องค่าเสียหายที่ยุงยากหรือซับซ้อน³⁷ คดี Donovan (1981) 3 Cr App R(S) 192, Eveleigh LJ กล่าวว่า compensation order กำหนดไว้สำหรับคดีที่ง่ายไม่ยุ่งยาก จำนวนค่าสินไหมทดแทนสามารถสืบรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว เพราะค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งไม่ควรจะมีการโต้แย้ง เช่นเดียวกับคดี R v Watson (1991) Crim LR 307, เห็นว่า compensation order ควรมีเพียงในคดีที่มีพยานหลักฐานในค่าสินไหมทดแทนหรือผู้ฟ้องคดีและจำเลยได้ตกลงกันในจำนวนค่าสินไหมทดแทนตามคำสั่งฯ ในคดี White [1996] 2 Cr App R(S) 58 ผู้กระทำผิดเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัยในคดีลักทรัพย์ในเคหะสถาน (burglary) ในบ้านของเขา ซึ่งการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนบางส่วนนั้นพบว่าเป็นการฉ้อโกง บริษัทประกันภัยจึงได้ยื่นคำร้องขอให้มีการ compensation order ในค่าสินไหมทดแทนที่บริษัทได้จ่ายไปตามที่ผู้กระทำผิดเรียกร้อง แต่ศาลมีคำสั่งตัดสินให้บริษัทประกันภัยได้รับค่าเสียหายน้อยกว่ามูลค่าของทรัพย์สินที่ตำรวจได้พบว่าซ่อนอยู่ในบ้านของผู้กระทำผิด Owen J กล่าวว่า หากในคดีที่ต้องพิสูจน์ความรับผิดชอบเนื่องกัน (Countless Cases) คำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ไม่ควรจะมีหากมีประเด็นความรับผิดชอบที่ซับซ้อน แต่อย่างไรก็ตาม ในคดี R v James (2003) EWCA Crim 811; (2003) 2 Cr App R(S) 97, ศาลมีความเห็นว่า การประนีประนอมที่สมบูรณ์ของคู่กรณีก็โดยการกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่เหมาะสม แม้การกำหนดค่าสินไหมทดแทนจะมีความยุ่งยากหรือซับซ้อนก็ตาม แต่การคำนวณค่าเสียหายเบื้องต้นนั้นทำได้ไม่ยากและจะได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น ควรจะมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในเบื้องต้นดีกว่าที่จะปฏิเสธในคดีที่มีความยุ่งยากหรือซับซ้อน³⁸

เมื่อมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแล้วผู้กระทำผิดจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามจำนวนที่กำหนดมานั้นให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด อย่างไรก็ตาม

³⁶ สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545) น.194.

³⁷ Martin Wasik ,*supra note* 19 ,p.251.

³⁸ Peter Hungerford-Welch, *supra note* 31 ,p.725.

คำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นเป็นการชดใช้ค่าเสียหายในเบื้องต้น³⁹ และผู้เสียหายจะยังไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทน จนกว่าจะไม่มี การอุทธรณ์เพื่อให้มีการแก้ไขคำสั่งอีกต่อไป⁴⁰

หากผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษเป็นเด็กหรือผู้เยาว์ ศาลจะสั่งให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้จ่ายค่าสินไหมทดแทน⁴¹ ส่วนในคดีที่มีผู้ร่วมกระทำผิด การกำหนดให้จ่ายค่าสินไหมทดแทนจะแตกต่างกันไปตามข้อเท็จจริงที่แต่ละคนมีส่วนในการกระทำผิด

PCCS Act 2000 มาตรา 131(1) กำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนสูงสุดที่ Magistrates' court จะมีคำสั่งในความผิดใดๆ คือ ไม่เกินจำนวน 5,000 ปอนด์ต่อการชดใช้ค่าเสียหายในความผิดหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ไม่มีการกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนทั้งหมด ดังนั้น หากมีการกระทำผิดจำนวนห้าความผิด จำนวนค่าสินไหมทดแทนสูงสุด คือ 25,000 ปอนด์⁴² ส่วน Crown Court นั้นไม่มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนขั้นสูงสุดที่ศาลจะสั่งได้

ศาลควรกำหนดระยะเวลาพอสมควรในการให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทน โดย The Magistrates' Association Guidelines (2000) กำหนดว่า การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยปกติควรชดใช้ภายใน 12 เดือน หากจะมีการขยายระยะเวลาออกไป ศาลควรคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เสียหายด้วย⁴³

ในกรณีที่ศาลกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำผิดและกำหนดให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หากผู้กระทำผิดไม่สามารถชำระทั้งหมดได้ PCCS Act 2000 มาตรา 130 (12) กำหนดให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นลำดับแรก ก่อนการชำระค่าปรับและค่าธรรมเนียม⁴⁴

การบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามที่ compensation order กำหนด เป็นหน้าที่ของ magistrates' court หากผู้กระทำผิดปฏิเสธที่จะไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนก็จะถูกบังคับโดยการคุมขังแทน ซึ่งการกำหนดระยะเวลาในการคุมขังสำหรับการไม่ชำระค่าสินไหมทดแทน

³⁹ Malcolm Davies ,Hazel Croall and Jane Tyrer, Criminal Justice, 3th ed. (Dorset: Henry Ling Ltd. ,2005),p.304.

⁴⁰ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 section 132(1).

⁴¹ Martin Wasik ,*supra note* 19 ,p.248.

⁴² Peter Hungerford-Welch, *supra note* 31 ,p.727.

⁴³ *Ibid.*, pp.250-251.

⁴⁴ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 section 130(12) และดู Malcolm Davies ,Hazel Croall and Jane Tyrer, *supra note* 39,p.304.

ตามที่กำหนด เป็นระยะเวลาเดียวกับกรณีการไม่ชำระค่าปรับในจำนวนเงินเดียวกัน และเช่นเดียวกับกรณีการชำระค่าปรับ หากผู้กระทำผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนไปบางส่วนแล้วตามคำสั่งของศาล ระยะเวลาการคุมขังก็จะลดลงไปตามส่วน⁴⁵

ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าเสียหายจาก Compensation order แล้ว แต่ผู้เสียหายยังรู้สึกว่าการชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวยังไม่เต็มจำนวนความเสียหายที่ตนได้รับอย่างแท้จริง ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อ The Criminal Injuries Compensation Authority หรือฟ้องคดีต่อศาลแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่ชัดเจนว่ากฎหมายไม่อนุญาตให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ถึงสองครั้งในค่าเสียหายจำนวนเดียวกัน ดังนั้น คำตัดสินในจำนวนค่าสินไหมทดแทนของศาลแพ่งจะหักค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่ได้รับจาก compensation order แล้ว และเช่นเดียวกับกรณีคำตัดสินเกี่ยวกับค่าเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจากโครงการของรัฐ (State scheme) หรือเงินที่ผู้เสียหายได้รับจากนโยบายการประกันภัย จะต้องหักออกจากจำนวนที่ผู้เสียหายได้รับจาก compensation order ด้วย⁴⁶

ข) Restitutions Orders

หลักการพื้นฐานของ Restitutions Orders คือ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ไม่ยุ่งยาก (simple compensation) โดยการให้ผู้ครอบครองทรัพย์สินที่ขโมยมาคืนให้แก่เจ้าของหรือผู้ที่มีสิทธิ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ตาม Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 148-149⁴⁷ สรุปได้ดังนี้

PCCS Act 2000 มาตรา 148 (1) กำหนดให้ศาลมีคำสั่ง restitution orders แก่ผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษในความผิดใดก็ตามที่เกี่ยวกับการลักทรัพย์ (theft) หรือผู้ที่ถูกลงโทษในความผิดฐานอื่นซึ่งความผิดนั้นพาดพิงถึงความผิดที่เกี่ยวกับการลักทรัพย์ตามมาตรา 148(1)(a) ซึ่งในคดีมีการพิจารณาเพื่อตัดสินความผิดของผู้กระทำผิดด้วย การมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดตามมาตรา 148 นั้น ดีความโดยกว้าง คือ ไม่เพียงแต่ความผิดฐานลักทรัพย์เท่านั้น แต่รวมถึงความผิดอื่นที่มีการลักทรัพย์เป็นองค์ประกอบ เช่น ปล้นทรัพย์ (robbery) ลักทรัพย์ในเวลากลางคืนหรือในเคหะสถาน (burglary) กรรโชกทรัพย์ (blackmail) ขี้โกง (deception)

⁴⁵ Peter Hungerford-Welch, *supra* note 31 ,p.730.

⁴⁶ Martin Wasik ,*supra* note 19 ,p.245.

⁴⁷ โปรดดูภาคผนวก ง.

PCCS Act 2000 มาตรา 148 (2) กำหนดให้ศาลมีคำสั่ง restitution orders ดังนี้

1) กำหนดให้คืนตัวทรัพย์สินที่ถูกขโมย โดยมาตรา 148(2)(a) ศาลจะสั่งให้ใครก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำผิด เจ้าของทรัพย์สิน หรือผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นคืนทรัพย์สินดังกล่าวแก่ผู้มีสิทธิ คำสั่งของศาลภายใต้มาตรา 148(2)(a) ไม่ต้องมีคำร้องขอ คนที่ครอบครองหรือควบคุมทรัพย์สินไม่จำเป็นต้องเป็นผู้กระทำผิด อาจจะเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินมาโดยบริสุทธิ์ (innocent purchaser) ซึ่งอาจถูกคำสั่งให้คืนทรัพย์สินได้ แต่ศาลจะมีคำสั่งต่อบุคคลที่สามเฉพาะในคดีที่มีความชัดเจน (the clearest of cases) ⁴⁸

ดังนั้น ภายใต้มาตรา 148(4) หากผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ที่ครอบครองทรัพย์สิน ไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ศาลจะสั่งให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้ซื้อทรัพย์สินนั้นมาโดยบริสุทธิ์ (innocent purchaser) ได้ตามมาตรา 148(2)(c)

2) มีคำร้องขอต่อศาลให้ส่งมอบทรัพย์สินซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินที่ผู้กระทำผิดได้ทำการลักทรัพย์มาแก่ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้มีสิทธิในทรัพย์สินที่ถูกขโมยมา โดยทรัพย์สินดังกล่าวนั้นได้มีการแปรสภาพมาจากทรัพย์สินที่ขโมยมาไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ⁴⁹ ได้แก่ กรณีที่ผู้กระทำผิดขายทรัพย์สินที่ขโมยมาและได้ซื้อของอื่นมาเป็นของผู้กระทำผิด ศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำผิดส่งมอบของนั้นให้แก่ผู้ที่มีสิทธิในทรัพย์สินที่ถูกขโมย ⁵⁰ ทั้งนี้ ทรัพย์สินที่แปรสภาพมาจากทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดนั้นต้องอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำผิดหรือต้องไม่เป็นของบุคคลที่สาม ดังนั้น หากผู้กระทำผิดขโมยชุดโทรทัศน์ไปขายแล้วซื้อเครื่องบันทึกวีดีโอ ผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งว่าเครื่องบันทึกวีดีโอนั้นโอนมาเป็นของผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม คำสั่งตามมาตรา 148 (2)(b) นี้จะมีเพียงกรณีผู้ที่มีสิทธิได้รับผลประโยชน์นี้ได้ทำคำร้องขอต่อศาล ⁵¹

3) กรณีที่ผู้กระทำผิดไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินหรือไม่อาจคืนทรัพย์สินได้ คำสั่งของศาลเป็นไปตามมาตรา 148(2)(c) โดยจะมีคำร้องขอจากผู้เสียหายหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้เงินบางส่วนแต่ไม่เกินมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดให้แก่ผู้ที่มีสิทธิในทรัพย์สินนั้น (ใช้ราคาทรัพย์สิน) โดยเงินที่ศาลสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้คืนนั้น เป็นเงินที่อยู่ในความครอบครองของผู้กระทำผิดในเวลาที่ถูกจับกุม และรวมถึงเงินที่

⁴⁸ John Sprack, *supra* note 27, p.413.

⁴⁹ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 section 148(2)(b)

⁵⁰ Peter Hungerford-Welch, *supra* note 31 ,p.731.

⁵¹ Martin Wasik, *supra* note 19 ,p.254.

ยึดได้จากผู้กระทำผิดภายหลังจากที่เขาถูกจับกุมตัวด้วย เช่น ในคดี Ferguson (1970) 1 WLR 1246, เงินจำนวน 2,000 ปอนด์ซึ่งเอามาจากผู้เซฟฝากเงินของผู้กระทำผิด 11 วัน หลังจากเขาถูกจับ ก็ถือว่าอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำผิดในเวลาที่เขาถูกจับกุม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเงินที่ยึดได้ก่อนการจับกุมผู้กระทำผิดนั้น ไม่อาจมีคำสั่งให้คืนได้ อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องแสดงถึงความเกี่ยวข้องของเงินกับการกระทำความผิด หากเป็นเงินของผู้กระทำผิดก็สามารถสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ราคาทรัพย์สินได้⁵²

การมีคำสั่ง Restitution order นั้น พิจารณาจากพยานหลักฐานในคดี โดยมาจากคำให้การของพยานต่อศาลในคดีที่ผู้กระทำผิดรับสารภาพ หรือจากการยอมรับข้อเท็จจริงของผู้กระทำผิด หรือของผู้ใดก็ตามที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่ง

อย่างไรก็ตาม ต้องมีความชัดเจนว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์จากคำสั่งต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สิน restitution order ไม่ควรมีในคดีที่ประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นไม่มีความชัดเจน เช่น มีความยุ่งยากเกี่ยวกับสิทธิความเป็นเจ้าของในเงินหรือทรัพย์สิน หากมีข้อสงสัยแล้ว ควรที่จะให้ผู้เสียหายไปฟ้องเป็นคดีแพ่ง และเนื่องจาก restitution order เป็นคำสั่งลำดับรอง จึงอาจมีร่วมกับโทษอื่นได้ restitution order และ compensation order อาจจะมีในคดีเดียวกันได้ หากผู้เสียหายได้ทรัพย์สินกลับคืนมาและมีความเสียหายอยู่ด้วย⁵³

PCCS Act 2000 มาตรา 148(4) กำหนดว่าหากมีคำสั่งตามมาตรา 148 (1)(a) คือ การให้คืนทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดนั้นถูกขายต่อไปให้บุคคลอื่นซึ่งสุจริต เมื่อศาลมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินแก่ผู้มีสิทธิหรือเจ้าของแล้ว ศาลจะสั่งให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่ถูกลงโทษชดใช้เงินแก่ผู้ที่ซื้อทรัพย์สินมาโดยสุจริต โดยไม่เกินจำนวนที่เขาได้ซื้อ

จะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายอังกฤษนั้น เป็นระบบที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้สั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยตรงในลักษณะค่าเสียหายเบื้องต้น ผู้เสียหายที่ต้องการให้มีการชดใช้ค่าเสียหายไม่จำเป็นต้องดำเนินการเรียกร้องด้วยตนเอง โดยเพียงทำคำร้อง (statement) ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ และกระบวนการเรียกร้องให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ตำรวจหรือผู้ฟ้องคดี) เป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น ระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายตามกฎหมายของอังกฤษ จึงเป็นระบบที่รัฐดำเนินการ

⁵² *Ibid.*, p.254.

⁵³ *Ibid.*, p.255.

แทนผู้เสียหาย และหากผู้เสียหายยังไม่ได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจริง ระบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีต่อศาลแพ่งเพื่อให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่ยังขาดอยู่ได้

2.2.2 การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีระบบการรักษาความเรียบร้อยโดยรัฐอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายคือรัฐ เนื่องจากการกระทำความผิดนั้นกระทบถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม การฟ้องร้องคดีอาญาจึงตกเป็นภาระของรัฐแต่ผู้เดียว แม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจะเป็นความเสียหายโดยตรง ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ต้องให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดี⁵⁴ พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา และเป็นผู้บังคับคดีหรือจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 1 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า การดำเนินคดีอาญาเพื่อการลงโทษนั้นจะเริ่มขึ้นและดำเนินได้โดยผู้พิพากษาหรือเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจไว้⁵⁵ ผู้เสียหายตามกฎหมายฝรั่งเศสจึงไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ส่วนการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญานั้น นอกจากผู้เสียหายจะฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแพ่ง โดยการดำเนินคดีตามกฎหมายแพ่งและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว การเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนสามารถทำได้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายต่างๆที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา ไม่ว่าจะเป็ค่าเสียหายทางทรัพย์สิน ทางกาย หรือทางจิตใจที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 3 วรรคสอง⁵⁶ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ

⁵⁴ อุทัย อาทิวะช, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส”, บทบัญญัติ, เล่ม 61, ตอน 1, น.2 (มีนาคม 2548).

⁵⁵ Article 1 “Public prosecution for the imposition of penalties is initiated and exercised by the judges, prosecutor or civil servants to whom it has been entrusted by law”

⁵⁶ Article 3 “.... It may include all heads of damages, material as well bodily or moral, which flow from the acts that are the object of the prosecution”

จะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิต่างๆในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 75 ได้แก่ การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง (a civil party) เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือผู้เสียหายอาจฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลโดยตรงหรือยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลได้ส่วน และหากผู้เสียหายใช้สิทธิร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง (a civil party) การมีทนายช่วยเหลือในการใช้สิทธิเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งนั้น ผู้เสียหายต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเอง ยกเว้นกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย (legal aid) หรืออยู่ภายใต้ความคุ้มครองของ legal protection insurance การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส โดยสรุปได้ดังนี้

ก) ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา

เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายที่ต้องการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง มีสิทธิที่จะขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา โดยมีประเด็น คือ เรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีอยู่นั้น โดยการร้องขอด้วยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษรยื่นต่อศาลหากมีการไต่สวนเบื้องต้น หรือในระหว่างการพิจารณาคดีก็ได้ ผู้เสียหายจะได้รับประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีอาญา มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลและมีสิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ แต่จะมีผลเฉพาะคดีส่วนแพ่ง⁵⁷ ในฝรั่งเศสผู้เสียหายส่วนใหญ่มักจะนิยมเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีการนี้ เนื่องจากการแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งนั้น ศาลแพ่งจะหยุดการพิจารณารอให้คดีอาญามีคำตัดสินก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 4 วรรคสอง⁵⁸ กำหนดว่า”เมื่อเจ้าทุกข์เป็นโจทก์ฟ้องความรับผิดทางแพ่งต่อศาลแพ่งแล้ว ศาลจะหยุดการพิจารณารอการชี้ขาดของคดีอาญาซึ่งได้ฟ้องขึ้นก่อนหรือกำลังฟ้องขึ้นในระหว่างคดีแพ่งนั้น” นอกจากนั้น การดำเนินคดีแพ่งในฝรั่งเศสมี

⁵⁷ Sheehan A.V., Criminal Procedure in Scotland and France. : A comparative study, with particular emphasis on the role of the public prosecutor, (Edinburgh: Her Majesty's Stationery Office, 1975), p.21.

⁵⁸ Article 4 “...However, the judgment in any action exercised before the civil court is suspended until a final decision is made on the merits of the public prosecution where such a prosecution has been initiated.”

แนวโน้มว่าจะใช้ระยะเวลาสั้น เป็นภาระหนักและมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นหากเป็นไปได้ผู้เสียหายก็มักจะหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีแพ่ง⁵⁹

ข) ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 1 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “การดำเนินคดีอาญาอาจเริ่มขึ้นได้โดยฝ่ายผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้”⁶⁰ ประกอบกับ มาตรา 3 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา พร้อมกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้⁶¹ ฉะนั้นหากพนักงานอัยการยังไม่ได้ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลโดยตรงเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ โดยผู้เสียหายต้องทำคำร้องเป็นหนังสือ มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่ทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน⁶²

ทั้งนี้ เนื่องด้วยความผิดทางอาญาตามกฎหมายของฝรั่งเศส แบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท⁶³ สำหรับคดีที่เป็น *contraventions* หรือ *délit* ซึ่งเป็นคดีไม่อุกฉกรรจ์ ผู้เสียหายสามารถ

⁵⁹ Sheehan A.V., *supra note 57*, p.21.

⁶⁰ Article 1 “...This prosecution may also be initiated by the injured party under the conditions determined by the present code”

⁶¹ Article 3 “The civil action may be exercised at the same time as the public prosecution and before the same court.

It is admissible for any cause of damage, whether material, bodily or moral, which ensue from the actions prosecuted.”

⁶² อุทัย อาทิวะช, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 54*, น.17. และดู Sheehan A.V., *supra note 57*, p.70.

⁶³ ความผิดทางอาญาตามกฎหมายของฝรั่งเศส แบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. *les contraventions* คือ คดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 เดือน และปรับไม่เกิน 2,000 ฟรังก์ใหม่

2. *les délit* คือ คดีที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 2 เดือนขึ้นไปจนถึง 5 ปี และปรับเกินกว่า 2,000 ฟรังก์ใหม่ขึ้นไป

3. *les crimes* คือ คดีที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 5 ปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต, ประหารชีวิต

ยื่นฟ้องต่อศาลได้โดยตรง (Citation direct) คดีที่เป็น contraventions ให้ยื่นฟ้องต่อ Tribunal de police⁶⁴ คดีที่เป็น délit ผู้เสียหายอาจจะเลือกฟ้องต่อ Tribunal correctionnel หรือผู้พิพากษาศาลไต่สวนก็ได้ แต่ในคดีความผิดที่เป็น crime ไม่สามารถทำ citation direct ได้ กฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวน เรียกว่า 'plainte avec constitution de partie civile'⁶⁵

เมื่อมี Citation direct ทำให้ศาลรับรู้จำเลยกระทำผิดทางอาญา เนื่องจากสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายนั้นตั้งฐานมาจากการกระทำผิดอาญา⁶⁶ จึงเกิด action publique ขึ้น โดยมีผลทำให้พนักงานอัยการต้องเข้ามาในคดี เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในศาลอาญา ผู้มีอำนาจดำเนินคดีได้แก่อัยการ แม้ว่าอัยการจะไม่เห็นด้วยกับการดำเนินคดีอาญาเรื่องนั้นก็ตาม ส่วนศาลอาญาจะพิจารณาคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้พิจารณาข้อกล่าวหาในคดีอาญานั้นก่อนแล้ว⁶⁷ เมื่อพนักงานอัยการได้เข้ามาในคดี โดยปกติพนักงานอัยการจะได้รับบันทึกประวัติของผู้กระทำผิด, ข้อมูลปฐมหลังและรายงานต่างๆ จากตำรวจ ซึ่งหากไม่มีรายงานต่างๆ ดังกล่าวจากตำรวจแล้ว พนักงานอัยการจะถือเอาจากการเตรียมคดีของฝ่ายผู้เสียหาย⁶⁸

การยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนนั้น ผู้เสียหายเพียงแต่ทำเป็นจดหมายที่มีรายละเอียดพอสมควรถึงผู้พิพากษาศาลไต่สวน เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนได้รับคำร้องแล้วก็จะทำการไต่สวนคำร้องและแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ เพื่อให้ทำความเข้าใจเข้ามาในคดี⁶⁹ และ

⁶⁴ ธีระพันธุ์ รัชมิตต์, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1958, (กรุงเทพมหานคร: 2541), น.10-11.

⁶⁵ Sheehan A.V., *supra note 57*, p.22.

⁶⁶ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2545) น.22.

⁶⁷ อุดม รัฐอมฤต, "การฟ้องคดีอาญา," ในหนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535) น.487.

⁶⁸ Sheehan A.V., *supra note 57*, p.21-22.

⁶⁹ Code of Criminal Procedure Article 85-91-1.

กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายต้องวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด⁷⁰ หลังจากที่ผู้เสียหายยื่นคำร้อง กระบวนการสอบสวนเบื้องต้นจะเป็นอำนาจของศาลและอัยการ ผู้เสียหายจะไม่มีส่วนในการสอบสวนคดี ผู้เสียหายอาจมาศาลเพื่อตอบคำถามและทนายความของผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึงสำนวนคดี (dossier) ของศาลได้ ส่วนได้ โดยผู้พิพากษาจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงกระบวนการสอบสวนในทุก 6 เดือน⁷¹ ศาลจะมีคำตัดสินให้ชดใช้ค่าเสียหาย (a discharge decision) ได้ เมื่อผู้เสียหายไม่มีคดีที่จะฟ้องคดีด้วยความมุ่งร้ายหรือไม่มีการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน เมื่อการสอบสวนเบื้องต้นเสร็จสิ้น ศาลจะส่งคำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหาย (a discharge order) ให้แก่ศาลตัดสิน มีหมายเรียกให้คู่ความมาศาล มีการพิจารณาการโต้แย้งระหว่างคู่ความหรือทนายความและพนักงานอัยการ หลังจากนั้นศาลจะมีคำตัดสิน⁷² และผู้เสียหายมีสิทธิอุทธรณ์เฉพาะคำตัดสินของศาลที่เกี่ยวกับคดีแพ่ง⁷³

ส่วนการยื่นคำร้องต่อศาลตัดสิน ผู้เสียหายอาจยื่นก่อนการพิจารณาคดีหรือในระหว่างการพิจารณาคดีก็ได้ โดยสามารถยื่นคำร้องด้วยตนเองหรือผ่านทนายความหรือด้วยการส่งจดหมายลงทะเบียนหรือเป็นโทรสารก็ได้ ทั้งนี้คำร้องนั้นต้องร้องขอให้มีการคืนทรัพย์สินหรือให้ชดใช้ค่าเสียหาย พร้อมกับแนบเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าว ซึ่งเอกสารเหล่านี้จะแนบไปกับสำนวนคดีทันที นอกจากนั้นผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องด้วยตนเองโดยความเห็นชอบของพนักงานอัยการ หรือในระหว่างการไต่สวนคดีของตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจทำบันทึกคำร้องของผู้เสียหาย การยื่นคำร้องดังกล่าวข้างต้นผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องมาศาล หากมีการโต้แย้งถึงสิทธิความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินที่มีการร้องขอให้คืนหรือศาลไม่อาจมีคำตัดสินได้จากคำร้องขอหรือจากเอกสารที่แนบมาในสำนวนได้ ศาลจะเลื่อนการพิจารณาเฉพาะคดีส่วนแพ่งออกไป⁷⁴

เมื่อศาลทำการสืบพยานเสร็จแล้ว ผู้พิพากษาจะอ่านคำขอที่ยื่นมาตามมาตรา 420-1 พนักงานอัยการแสดงความเห็น จำเลยให้การต่อสู้คดี หากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นจะสั่งให้ผู้เสียหายเข้ามาในคดี และจะเลื่อนการพิจารณาในส่วนคดีแพ่งออกไป⁷⁵ ในศาลลูกขุน (Cour d'

⁷⁰ Code of Criminal Procedure Article 88-88-1

⁷¹ Code of Criminal Procedure Article 90-1

⁷² Code of Criminal Procedure Article 91

⁷³ Sheehan A.V., *supra* note 57, p.66.

⁷⁴ Code of Criminal Procedure Article 420-1

⁷⁵ Code of Criminal Procedure Article 460-1

Assies) ภายหลังจากศาลที่มีคำตัดสินคดีอาญาแล้ว ผู้เสียหายมีสิทธิเสนอให้ศาลมีคำตัดสินในประเด็นค่าเสียหายทางแพ่งได้⁷⁶ เมื่อศาลได้รับคำร้องในประเด็นค่าเสียหายทางแพ่งของผู้เสียหาย (ซึ่งพนักงานอัยการเองก็มีสิทธินี้เช่นกันแต่มักไม่ค่อยใช้) ศาลจะเลื่อนการพิจารณาคดี แล้วเรียกประชุมใหม่โดยไม่มีลูกขุน (with out the assistance of the jury) ศาลจะแต่งตั้งผู้พิพากษา 1 คน เพื่อสอบสวนและทำรายงานในชั้นตอนนี้ และศาลจะเรียกให้มีการประชุมอีกครั้ง เพื่อที่จะมีคำตัดสินในประเด็นค่าเสียหาย ซึ่งจำเลยอาจจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย แม้ว่าคดีอาญาศาลจะได้พิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป⁷⁷

จะเห็นได้ว่า การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญานี้ถือได้ว่าเป็นมาตรการสำหรับผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลอาญา เพื่อให้มีการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำผิด และเพื่อให้มีการชดใช้ค่าเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับการกระทำความผิดทางอาญา เมื่อพนักงานอัยการปฏิเสธหรือผิดผ่อนเวลาที่ยื่นคำฟ้องต่อศาล

อย่างไรก็ตาม หลักทั่วไปก่อนที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีต่อศาลเอง ผู้เสียหายอาจจะสอบถามไปยังอัยการหรือทำคำร้อง (plainte) ไปยังอัยการด้วยความหวังว่าจะเป็นเหตุให้อัยการมีการฟ้องร้องดำเนินคดี แล้วอนุญาตให้ผู้เสียหายเข้าร่วมในระหว่างการพิจารณาคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน⁷⁸

การใช้สิทธิในการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจะต้องทำภายในอายุความเสมือนอายุความฟ้องคดีอาญาทั่วไป คือ สิบปีสำหรับความผิดอาญาทั่วไป สามปีสำหรับความผิดอาญาไม่ร้ายแรง และหนึ่งปีสำหรับความผิดเล็กน้อย อย่างไรก็ตามก็ต้องพิจารณากฎหมายแพ่งและการดำเนินคดีทางแพ่งประกอบ

สำหรับสิทธิของผู้เสียหายในการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะผู้เสียหายจะฟ้องที่ศาลอาญาเอง หรือผู้เสียหายจะร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าร่วมในการพิจารณาคดี สิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ สิทธิที่จะเสนอคำถามที่จะถามจำเลยและพยานบุคคล สิทธิที่จะอ้างพยานบุคคล เป็นต้น⁷⁹

⁷⁶ Code of Criminal Procedure Article 371

⁷⁷ Sheehan A.V., *supra* note 57, p.22.

⁷⁸ *Ibid.*, p.22.

⁷⁹ *Ibid.*, pp.21-22.

ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ทั้งค่าเสียหายทางวัตถุหรือทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญา แต่มีแนวโน้มว่าศาลจะไม่อนุญาตให้เรียกร้อง ถ้าความเสียหายนั้นอยู่ห่างไกลเกินไปหรือรัฐได้ให้ความคุ้มครองในความเสียหายส่วนนั้นแล้ว⁸⁰ ผู้กระทำผิดทุกคนจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน ศาลจะพิสูจน์ความบาดเจ็บและความรุนแรง สิ่งที่ยากคือการประเมินค่าความเสียหายทางศีลธรรม

ผู้เสียหายจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้ก่อความเสียหายขึ้น แม้ว่าในทางอาญาศาลจะได้พิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 4-1⁸¹ กำหนดว่า แม้ไม่มีความรับผิดทางอาญาแต่อาจมีความรับผิดทางแพ่ง หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิดตามกฎหมายแพ่ง มาตรา 1382 หรือกฎหมายด้านความปลอดภัยของสังคม

ผลจากการที่ผู้เสียหายร้องขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญานั้น ถือได้ว่าเป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะไปดำเนินคดีส่วนแพ่งอีกในภายหลัง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 5⁸² กำหนดไม่ให้ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีเรียกค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแพ่งแล้วห้ามร้องขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาอีก ซึ่งเป็นหลักการของ Res judicata ที่จะเป็นการป้องกันไม่ให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาถึงสองครั้ง ทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่งที่อยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงเดียวกัน และยังเป็น การอนุญาตให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับประโยชน์จากความรวดเร็ว เครื่องมือที่มีอยู่แล้ว อำนาจในการสอบสวนของเจ้าหน้าที่และประโยชน์

⁸⁰ *Ibid.*, p.21.

⁸¹ Article 4-1 “The absence of a non-intentional criminal liability within the meaning of Article 121-3 of the Criminal Code does not bar the exercise of an action before the civil courts with a view to obtaining compensation for damage pursuant to article 1382 of the Civil Code where the existence of civil liability under that article is established, or under that article L.452-1 of the Code of Social Security where the existence of a strict liability under this article is established.”

⁸² Article 5 “The party who has brought his action before the competent civil court may not bring it before the court for felonies. It may only be otherwise where the case was filed with the criminal court by the public prosecutor before the judgment on the merits was made by the civil court.”

ด้านจิตวิทยาจากกระบวนการทางอาญาอีกด้วย ดังนั้น จึงไม่ถือว่าเป็นการเสียประโยชน์อย่างร้ายแรงในการที่จะอนุญาตให้มีการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งเข้าร่วมในกระบวนการทางอาญา⁸³

แต่อย่างไรก็ตาม การอนุญาตให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งในคดีอาญานั้น ประสบปัญหาในกรณีที่มีผู้มีส่วนควมรับผิดชอบเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลมีเป็นจำนวนมาก⁸⁴ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส⁸⁵ ฉะนั้น เพื่อที่แก้ปัญหาการขยายจำนวนอย่างรวดเร็ว

⁸³ Sheehan A.V., *supra note* 57, p.23.

⁸⁴ ในปี 1956 คดีของ Jacques Fesch ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดฐานฆาตกรรม เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้มีผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายทางแพ่งในคดีนี้ได้แก่ the independent Trade Union of Municipal Police, the Christian Police Trade Union, the Association for the Defence of the Professional Interests of the Police และ the Federation of Trade Unions of the Staff of the Prefecture de Police.

⁸⁵ อูทัย อาทิเวช, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่* 54, น.2-19. “การพิจารณาความเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายของฝรั่งเศส ไม่ว่าจะเป็บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ต้องได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัว และโดยตรงจากการกระทำความผิด
2. ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

โดยหลักทั่วไปศาลฝรั่งเศสไม่ยึดหลักการที่ว่า “ผู้เสียหายต้องมาศาลด้วยมือที่สะอาด” หรือ หลักที่ว่าต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยนั้น กฎหมายฝรั่งเศสมีหลักการ คือ ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากคำสั่งของศาลอาญาได้ โดยมีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศส ในคดีผู้เข้าร่วมในการทะเลาะวิวาทกัน ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า “ไม่มีกฎหมายใดที่ห้ามผู้กระทำความผิดเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ร่วมกระทำความผิด” (Crim. 4 juillet 1929)

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของคำพิพากษาศาลฎีกาในระยะหลังได้ผ่อนคลายหลักการดังกล่าวพอสมควร โดยมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลฎีกาบางคดีไม่ยอมรับคำฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในแพ่งในคดีที่ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอยู่ด้วย เช่น คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งพิพากษาไม่รับคำร้องของผู้กระทำความผิดเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา สำหรับความผิดที่ผู้กระทำความผิดอ้างว่าตนได้กระทำไปเนื่องจากได้รับความกดดันจากบุคคลที่ใช้ตนให้กระทำความผิด หรือคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2001 ซึ่งตัดสินไม่ยอม

ของผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง ศาลฝรั่งเศสได้เพิ่มความเข้มงวดในการตีความว่าผู้ใดบ้างเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง แต่การเข้มงวดในการตีความดังกล่าว พบว่าทำให้เกิดปัญหาขึ้นเช่นกัน โดยคดีที่ Lyons ในปี 1972 มีสมาคมที่จัดตั้งขึ้นโดยเป็นตัวแทนของวัยรุ่นผู้ที่ได้เสียชีวิตในเหตุอัคคีภัย ไม่สามารถเข้าเป็นผู้เสียหายเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งได้ เนื่องจากสมาคมดังกล่าวได้จัดตั้งขึ้นภายหลังจากที่ความผิดได้เกิดขึ้นแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม ในฝรั่งเศสได้มีการสนับสนุนอย่างกว้างขวางในส่วนของความเห็นที่ว่า การพิจารณาหลักเกณฑ์ความเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งในคดีอาญานั้น ต้องตีความโดยเคร่งครัด⁸⁶

กล่าวโดยสรุป เมื่อผู้เสียหายประสงค์จะเรียกค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอยู่นั้นได้ หรือผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลได้ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีลักษณะไม่ยุ่งยากต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหาย ทั้งการส่งคำร้องโดยเป็นจดหมายลงทะเบียนหรือทางโทรสาร หรือกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้บันทึกคำร้อง อันเป็นการอำนวยความสะดวกในเบื้องต้นของการเริ่มต้นเพื่อการเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา และเมื่อศาลสืบพยานเสร็จ ผู้พิพากษาจะพิจารณาคำร้องในคดีส่วนแพ่งซึ่งผู้เสียหายอาจไม่เข้ามาในการพิจารณาคดีก็ได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่ามี ความจำเป็น ดังนั้น การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายตามกฎหมายฝรั่งเศสนี้ จะมีศาลและพนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทรับผิดชอบการเรียกค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายเป็นหลัก นอกจากนั้น ผู้เสียหายเองก็มีสิทธิในการพิจารณาคดีส่วนแพ่งด้วยเช่นกัน โดยมีสิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ สิทธิที่จะเสนอคำถามที่จะถามจำเลยและพยานบุคคล เป็นต้น

รับคำร้องทางแพ่งของผู้เสียหาย ซึ่งให้เงินแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อจูงใจให้มีคำวินิจฉัยที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหาย ฉะนั้น อาจกล่าวได้อีกนัยยะหนึ่งว่า ศาลฝรั่งเศสพยายามจะตีความจำกัดขอบเขตของความเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยในการเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน

นอกจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น กฎหมายฝรั่งเศสมีการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มบุคคลโดยสหภาพวิชาชีพ สมาคม และนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนสามารถเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญาได้โดยการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเช่นเดียวกับผู้เสียหาย”

⁸⁶ Sheehan A.V., *supra* note 57, p.23.

และการที่ผู้เสียหายร้องขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญานั้น ถือได้ว่าเป็นการตัด สิทธิผู้เสียหายที่จะไปดำเนินคดีส่วนแพ่งอีกในภายหลัง